

Opera tariximizdə xüsusi yer tutan sənətkar

O, Azərbaycan opera sənəti tarixində xüsusi yeri olan sənətkarlardandır. Opera səhnəsində bir sıra qadın rollarının ilk və əvəzsiz ifaçısı kimi tanınan Əhməd Ağdamskinin adı həm də cəmiyyətin qadağlarından, hədə-qorxulardan, təhdidlərdən çəkinmədən, həyatını təhlükə qarşısında qoyaraq səhnəyə çıxan cəsarətli sənətkar kimi xatırlanır.

Şuşada 1884-cü ilin 5 yanvarında dünyaya gələn Əhməd bəy Bədəlbəyov musiqiyə, teatr sənətinə, ədəbiyyata bağlı olan, ziyalı bir ailənin övladı idi. Musiqiyə, teatra kiçik yaşlarından yaranan marağı onunla birlikdə böyüyüb, püxtələşib. Əhməd bəy teatr həvəskarları dərəcəsinə, xalq mərasim tamaşalarında fəal iştirak etməyə başlayıb.

1908-ci il yanvarın 25-i Azərbaycan mədəniyyət tarixinə qızıl hərflərlə yazılıb. Gənc bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəylinin "Leyli və Məcnun" operası Tağıyev teatrının səhnəsində ilk dəfə tamaşaçılara təqdim olunub. Bu hadisə təkcə Azərbaycan deyil, bütün Şərqi opera sənətində yeni bir dövrün başlanğıcına çevrilib. Tamaşadan sonra alqış səsləri uzun müddət qulaqlardan getməyib. Dövrün mətbu orqanları bu möhtəşəm yenilikdən heyranlıqla yazıblar. Lakin çoxları bilməyib ki, yaradıcı heyət müşkülə düşüb...

Tamaşanın təşkilatçılarının problemləri çox olsa da, ən böyük çətinlikləri Leyli rolunun ifaçısı ilə bağlı idi. Çünki həтта kişilərin belə aktyor olması cəmiyyət tərəfindən qəbul edilmədiyi bir dövrdə qadınların səhnəyə çıxması mümkünsüz sayılırdı. Odur ki, Üzeyir bəy Hacıbəyli "Leyli və Məcnun" operasının ilk tamaşasında çıxış yolu tapmışdı. O, çayxanada səsi ilə diqqətini çəkən gənc çayçı şagirdi Əbdürrəhman Fərəcovun bu rolun öhdəsindən gələcəyinə əmin idi.

Əbdürrəhman Fərəcovu dilə tutub yalvar-yaxarla qadın geyimində səhnəyə çıxmağa razı salıblar. Amma tamaşanın böyük uğur qazanması da çayçı şagirdini fikrindən daşındıra bilməyib. O, bir daha qadın rolunda çıxış etməyəcəyini söyləyib. Buna görə də "Leyli və Məcnun" operasına yenidən Leyli tapmaq məcburiyyətində qalıblar. Onda Üzeyir bəy Hacıbəyli ümidini xalası oğlu, mələhətli səbə malik Əhməd bəy Bədəlbəyova bağlayıb.

Realni məktəbdə təhsil alan Əhməd bəy vətəniyyətini izah edən Üzeyir bəy, nəhayət, onun razılığını alıb. Həmin dövrdə tələbələrin teatrda oynamaları bir yana, axşam tamaşalarına baxması üçün də xüsusi icazə olmalı idi. Belə bir icazəni almağa nail olublar.

Gələcəkdə müəllim olmağı arzulayan, lakin teatra böyük sevgisi olan gənc Əhməd bəy Bədəlbəyli xalası oğlu Üzeyir bəy opera səhnəsində Leyli rolunu ifa etməyə söz verəndə heç ağlına da gəlməyib ki, bu qərarı ilə həyatında yeni bir yol başlayacaq və o, Azərbaycan opera tarixində silinməz izlər qoyacaq.

Bildiyi o idi ki, səhnədə qadın rolları oynamağa razılıq verməklə özünü müşkülə salır, çünki səhnəyə çıxanlara düşmənlər nələrə baxanlar, tənələr, təhqirlər yağdırırlar onu da rahat buraxmayacaqlardı.

Tələbə Əhməd bəy Bədəlbəyli teatr həvəskarı idi. O, musiqi təhsili almamışdı. Ancaq tez-tez musiqi məclislərində iştirak etmişdi. Musiqin, o cümlədən muğamı gözəl bilirdi. Könülləri ovsunlayan mələhətli səsi vardı. Odur ki, "Leyli və Məcnun"nu onun iştirakı ilə tamaşaya hazırlayanlar heç bir çətinliklə üzləşməyiblər.

Əhməd bəy tanınmamaq üçün afişalarda adını "Miri" kimi yazdıraraq Leyli rolunu ifa etməyə başladı. Ancaq ayıq-sayıq tamaşaçılardan Leyli rolunun ifaçısının kimliyini gizlətmək mümkün deyildi. Əhməd bəy bütün maneələrə rəğmən səhnədən üz döndərmədi. Təhlükələr, təzyiqlər və tənələr onu yoldan döndərə bilmədi.

Beləliklə, Əhməd bəy Bədəlbəyov "Ağdamski" səhnə təxəllüsünü götürüb. O, Ağdamski kimi tanınaraq məşhurlaşdı.

1910-cu ildə Əhməd bəy "Nicat" Xeyriyyə Cəmiyyətinin teatr truppasında fəaliyyət göstərərək. Hüseynqulu Sarabski, Hüseyn Ərəblinski, Mirzəğa Əliyev, Hüseynağa Hacıbabəyov və digər sənət fədailəri ilə yalnız əməkdaşlıq deyil, eyni zamanda dostluq edib.

Əhməd Ağdamskinin yaratdığı Leyli obrazı tamaşaçıların yaddaşına əbədi həkk olunub. Sonralar səhnədə ifa etdiyi digər rollar da - "Əsli və Kərəm"də Əsli, "Arşın mal alan"da Gülçöhrə, "O olmasın, bu olsun"da Gülnaz, "Ər və arvad"da Minnət, "Rüstəm və Söhrəb"da Təhminə, "Şah Abbas və Xurşudbanu"da kəndli qızı və başqa qadın rolları da onun aktyorluq istedadını nümayiş etdirib.

O dövrün mətbuatı Əhməd Ağdamskinin aktyorluq məharətindən heyranlıqla bəhs ediblər. "Kaspi" qəzeti 1915-ci ildə 116-cı sayında onun səsinin gözəlliyini və səhnə mədəniyyətini xüsusi vurğulayıb: "Bu gecə Leyli rolunda çıxan Ağdamski öz istedadının ən yüksək mərhələsində idi. Artistin səsi əla idi. Tamaşaçılar onu arası kəsilmədən alqışlayırdılar". Bu qəzetin 1916-cı il 22 dekabr tarixli sayında isə qeyd olunurdu: "Leyli rolunda ölüm səhnəsini xüsusi

si ilhamla oynayan Ağdamski Sarabskiy çox gözəl tərəf-müqabil idi".

O, on iki il səhnəyə qadın qiyafəsində çıxıb. Aktyor 1922-ci ildə Üzeyir bəy Hacıbəylinin yazdığı bütün opera və operettalarda qadın rollarını böyük məharətlə ifa edib.

Azərbaycan opera və musiqili komediya teatrının səhnələrində qadın rollarının ilk və əvəzolunmaz ifaçısı Əhməd Ağdamskinin təəssüf ki, səsi lent yazılarına köçürülmədiyindən bu günümüzə gəlib çatmayıb. Deyilənlərə görə, ötən əsrin əvvəllərində o, səsinə vala yazdırıb. Həmin vaxtlar ermənilər azərbaycanlılara qarşı münafiqşəyə başlayıb. Ara qarışıb. Əhməd Ağdamskinin valın hazırlanıb-hazırlanmamasından xəbəri olmayıb. Əhməd bəy sonralar səsinə yazdırmağa təşəbbüs göstərməyib. Onun geniş diapazonlu tenor səsi malik olduğu, "Kürdü-Şahnaz", "Rast", "Bayatı-Şiraz", "Şur", "Bayatı-Kürd" və sairə kimi çətin oxunan muğamları, Gülçöhrənin, Şahsənəmin ariyalarını necə məharətlə ifa etdiyi danışılan xatirələrdən və yazılanlardan bəllidir.

1919-cu ildə Əhməd Ağdamski "Əsli və Kərəm" tamaşasında ilk dəfə Kərəm rolunda səhnəyə çıxıb.

1920-ci illərin əvvəllərində Əhməd bəy Qarabağa qayıdaraq Ağdamda yaşamağa başlayıb. 1923-cü ildə orada teatr truppası yaradıb, bir sıra tamaşaların rejissoru olub, musiqili, eləcə də dram əsərlərində müğənni-aktyor kimi iştirak edib. Sonralar daha çox tara meyil salıb.

Əhməd Ağdamski 1934-cü ildə Ağdaşa köçüb. Orada gələcəyin kaman ustası Həbib Əliyevin ata evində kirayənişin olub.

O, Ağdaşa getdiyi gündən rayon ziyalıları arasında böyük hörmət qazanıb, el məclislərində yaxından iştirak edib. Əhməd bəy ömrünün sonunadək pedaqoji fəaliyyət göstərərək. Ağdaş rayonunun musiqi məktəbində tar dərsi keçib.

Əhməd Ağdamski 1943-cü ildə Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görüldü. 1954-cü il aprelin 1-də dünyasını dəyişib.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"